

ԴԵՌՆԱԿԱՆՆԵՐՆ ԻՆՉ ԿԱՐԴԱՆ *

(Յ. Տէր-Միրաքեանի)

59. Մովսէսի հիւսիկը պ. Նեղվանովի, Թարգ. Գ. Ա. Թ. Թ. Հ. Հ. Ը. 1891, գին 15 կոպ:

Ոչ բեղետրիստական և ոչ էլ բնապատմական գրութիւն բնաւորութիւն ունի: Աւելի աղուէսի՝ քան հաւիկի մասին է խօսուում: Առանձին արժէք չունի:

60. Նալ և Դամայանթի Ֆ. Շմիդտի, Թ. Հ. Հ. Ը. 1891, գին 20 կոպ. 96 միջ. եր:

Միտուն ու կրթիչ բովանդակութիւն ունի, որ արտայայտուած է թեթեւ ու ընտիր Թարգմանական լեզուով: Ջերմ սիրով կապուած երկու ամուսինները՝ շնորհիւ Քալի չար ոգու նախանձին՝ անպատմելի թշուառութեանց մէջ են ընկնում: Նալ Թաղաւորը բուէախաղով իր խորթ եղբօրը տարւում է իր Թաղաւորութեան հետ ամբողջ հարստութիւնը, ամբողջ ընտանիքով անտուն անտէր դառնում, կնոջը թողնում փախչում է, զաւակներին հեռանում: Երկար ու ձիգ տարիներ ծանր տառապանք կրելով Թաղաւորն ու Թագուհին վերջապէս իրար զտնում են ու նորից նախկին երջանկութեանը հասնում:

61. Նապաստակը, Թարգմ. օր. Ն. Ղուկիշանեանի, Թ. Հ. Հ. Ը. 1896, գինը 7. կոպ

Ոչ բեղետրիստական է և ոչ էլ բնապատմական: Դժուար է հասկանալ այս գրքոյկի իդէան:

62. Շառատ Ա. խարումովայի, Թարգմ. օր. Ն. Փ. Մուկուա, 1896, գինը 25 կոպ.

Չափազանց բարոյակրթիչ տենդենցեա ունի. մանկանը անբնական բարեսրտութիւն է վերագրում: Գեղարուստական արժէք չունի այս գրութեան:

63. Ռընէ: Քրիստ. Շմիտզի, Թարգմ. Վիշապազունի, 1878 129 միջակ եր.

Մի 12 տարեկան ազքատ պատանի հրաշքներ է գործում. Ֆրանսիական յեղափոխութեան ժամանակ բանտից ազատում է ոչ միայն մի գուլքսի աղջկան (Ռորէսպիէրը թոյլ էր տուել, ու

*) Տէս Մուրճ Ձ 1.

րովհետև գողերին մատնացոյց անելով՝ այս պատանին նրա աչքն էր մտել), այլև իր հօրը՝ խարէութեամբ մի աղքատ մարդի բանտի մէջ նրա տեղը թողնելով: Անճաշտկ, անբնական գրուածք, բարոյական տեսակէտից էլ պարսաւելի:

64. Սոխակ և խոզարած Անդերսնի: Թարգմ. Տ. Նաւասարդեանցի, 1882.

Այս վէպիկը Անդերսէնի առաջնակարգ գրուածքներից չէ:

65. Սոխակ և օճ Օստրոպորսկու ժողովածուից, Թարգմ. Տ. Կոստանեանցի, Թֆլս, 1894, գին «Հարուստը և աղքատը» ու «Աստղէ գրամ» գրուածքների հետ 7 կոպ.

Հաւատարիմ ծառային հրաշքով հասկանալի են դառնում կենդանիների լեզուն: Մըջիւնի, ագռաւի ձագերին ու ձկների լաւութիւն է անում, սրանք էլ իրանց կողմից աշակից են լինում նրան թագաւորի աղջկայ ձեռքին արժանանալու:

Ընտիր է.

66. Սիու-Լիէն, Տ. Կոստանեանցի այլ 4 չինական առասպելների հետ Թարգմ. Թիֆլ. 1895. 104 էր. գին 15.

Դուռտըը իմանալով որ իր հօր ձեռքը պէտքէ կտրեն խարիւրացութեան համար, գնում թագաւորին պաղատում է, որ նրանի տեղակ իրանը կտրեն, քանի որ ինքը կարող չէ կերակրել հիւանդ մօրը, թոյլ եղբօրը, փոքրիկ քոյրիկին: Թագաւորը շատ դժաշարժում է, բայց քնքոյշ աղջկայ սիրտը փորձելու համար հրամայում է նրա ցանկութիւնը կատարել: Սակայն հէնց որ սուրը բաձրացնում են, թագաւորը կանգնեցնում է, Սիու-Լիէի հօրն էլ ազատում է և հրաման տալիս այնուհետև այդ հրապարակում այլևս ոչ ոքի պատժի չենթարկեն: Ապա նոյն տեղը արձան է կանգնեցնել տալիս հետեւեալը արձանագրել տալով. «Այտեղ Սիու-Լիէն, մանդարին Իխունգի աղջիկը, պատրաստ էր իր կեանքը զոհել հօր ազատութեան համար, օրհնեալ լինեն այն հայրերը, որոնք այդպիսի զուտորներ ունեն և օրհնալ լինի այն հողը, որի վրայ աճում է այդպիսի սէրը»:

Շատ խոր տպաւորութիւն է գործում:

67. Փոքրիկ Հեղինէն. հեղ.՝ Թարգմ. Հովհ. Արաքաշեանցի, Ալեքսանդրապոլ 1896. գին 5 կոպ.

Դժուար է ասել, թէ այս գրքոյկը ինչ իմաստ ունի:

68. Փայլուն կոպէկ, մանկական վէպ, Բաուէնի, Թարգմ. Գր. Շախբուդաղեանի, Թֆլս, 1885. 93 էր, 25 կոպ.

Արբէցող ծնողների դաւակ Դիկը մի օր խնձոր է գողանում, մի բարի ծերունի խրատում է, զղջում է: Մի անգամ էլ մի հարուստից պղնձէ փող ստանալիս այս երեխան փայլուն կոպէկը ոսկի համարելով տանում է նրան վերադարձնելու հա-

մարտի Մեծատունը գնահատում է այդ և նրան երջանկացնում: Դիկը այնքան բարձր բարոյականի տէր է դառնում, որ սովորում է թշնամուն էլ ներել:

Մի քիչ սխալ լարերի է դիպչում հեղինակը. բայց ոչինչ, արժէ կարդալ:

69. Օրերոնի հրաշալի եղջիրը: Թ. հ. հ. ը. 1897. Գրեմի գունատիպ պատկերազարդ հեքիաթներից. գին 40 կոպ.

Ասպետ Հուգոն Բորդոյից հրաւէր է ստանում կայսրից պալատ գնալու, նրան նախանձորդ—ասպետ Ամոր ին կայսեր Շարլ որդու հետ առաջը կտրում են գիշերը: Հուգոն միամտաբար զարկում սպանում է Շարլին, Ամորին փախչում է և ապա դիակը տանելով կայսեր գանգատում է որ Հուգոն սպանեց: Թէև սա ասում է որ միամտաբար է պատահել, կայսրը յարձակում է վրան սպանելու համար և ապա, զիջանելով ասպետների թախանձանքին, նրան կենդանի թողնում է: Բայց և այնպէս այն պայմանով որ Բադդատի խալիֆի վեզիրին գնայ սպանի այնտեղ և խալիֆի սեղանատամներից ու մօրուքի մագերից բերէ: Հ. շնորհիւ Օրերոնի՝ թղուկների իշխանի հրաշալի եղջիրն հասնում է իր նպատակին, գերութիւնից ազատում է նաև իր ազգականունուն, էսկլարմոնդին, վերադառնում հայրենիք ու այն իշխանունու հետ ամուսնանալով երջանկանում միևնոյն ժամանակ կայսեր շնորհը գտնելով:

Գեղեցիկ հեքիաթ է:

70. Ֆրիդոլին կամ՝ սէր և ատելութիւն Գր. Շմիդտի, Տիգր. Նաւասարդեանի, 1877. 64 միջակ եր:

Որոշ շկոլայի ստերեօտիպ պլանով կազմուած գրուածք է. մի կողմը անսահման չար դեհեր, միւս կողմը հրեշտակներ:

Չարժէ այդպիսի գրուածքներ կարդալ տալ:

71. Փրիդոլին Շիլլէրի, Թարգմ. Բաֆֆի:

Գրաբար է թարգմանուած և քանի որ խօսք կայ դքսուհու հետ «անվայել յարաբերութեան» մէջ գտնուելու մասին, թէ և թարգմանիչը պատանիներին է նուիրել այս գրքոյկը պէտք է մերժել այսպիսի նուէրները:

10—12 տարեկանների համար:

72. Ալպեան հովիւ Ի. Սպիրիի, Թարգմ. Ի. Յարութիւնեանցի: Թֆլ. 1895, գին 20 կոպ.

Խեղճ որբուկ թիզը բոլորից արհամարուած, ծաղրի ու ծանակի առարկայ դարձած, ծեծուած՝ յուսահատ կեանք է վարում: Բայց բազմը վերջը բերում է. այս որբուկը հարուստ

կենդանապահին հիւանդ, անպաշտպան գտնելով խնամում է նրան, ազատում է նեղութիւնից և ինքն էլ փոխադարձաբար բազդաւորում:

Գեղեցիկ տպաւորութիւն է գործում:

73. Աղքատի բաղդը Սնդեհեայի, նուէր մանուկներին: Թարգմ. ռուսերէնից. գին 5 կոպ.

Նկարագրում է մի անտեր ժանկան չարքաշ կեանքը, մաքառումը կարիքի դէմ ու յաղթանակը: Պատկերի գոյները թէև տեղ տեղ թոյլ են, բայց և այնպէս ամբողջութիւնը տպաւորիչ է:

74. Այծարած Մոնի Ի. Սպիրիի, Թարգմ. Ի. Յարութիւնեանցի, Թֆլս., 1895. գին 15 կոպ.

Գրաւիչ կերպով նկարագրուած է Մոնիի և նրա այծի փոխադարձ սէրը, այծարածի մի սխալմունքի մէջ ընկնելը, խղճի հանգստութիւնը կորցնելը, զղջալը և վարձատրուելը:

Այդ ժանկան հոգեկան տանջանքների նկարագիրը խոր տպաւորութիւնը կը գործէ հասակակիցների վրայ:

75. Աշխատութեան հրեշտակը, չինական առասպելներից: Թարգմ. Տ. Պարոնեանցի, այլ 3 առասպելների հետ 104 եր. գինը 15 կոպ.

Խելացի, բայց անհոգ հնդկական թագաժառանգը բանն այնտեղ է հասցնում, որ հարկադրուած է լինում գահը թափուր թողնելով փախչել: Բարի հրեշտակը զանազան կերպաբանքներ առած՝ ուղեկցում է, սովորեցնում է չարքաշ կեանքի ու ագնիւ աշխատութեան: Ու երբ որ երկիրը եղբոր թագաժառանգի շնորհիւ մեծ յասահատութեան մէջ է ընկնում, հրեշտակը այս անգամ էլ գիւղացու կերպարանքով խոստանում է ժողովրդին՝ նախորդին գտնել բերել: Հիմա այս թագաժառանգը ուղղուած լինելով՝ կրկին գահ է բարձրանում և իր հայրենի երկրի բարօրութեան պատճառ լինում:

Սիրուն գրուածք է:

76. Ապենիններից սինչել Անդերը Դէ Ամեչիսի, Թարգմ. Գ. Վարդանեանցի, Թֆլս., 1888, գինը 20 կոպ.

Տասներեք տարեկան որդին անասելի տառապանքներ կրելով Իտալիայից Ամերիկա է գնում, մօրը գտնում ու մահից ազատում է նրան:

Նիւթը շատ տպաւորիչ է, բայց ափսոս որ Թարգմանական լեզուն խճողուած է ահագին քանակութեամբ զուտ գրաբար բառերով, որ գէթ այս հասակի ընթերցողներին չպէտք է արուէին:

77. Արծուի դատաստանը Արշ. Թումանեանցի. Մոսկուա, 1894. 58 փոքրատ. եր. գինը 40 կոպ.

Ստորաբարշ ագուաւը ցանկալով մեծ փառքի տիրանալ, մտքումը դընում է արծիւ թագաւորին փեսայանալ: Կաշաղակի խորհրդով արծուին կաշառք է տանում, բայց անարգանքի արժանանում: Յետոյ երբ որ արծիւը գերի է ընկնում, ագուաւը հանգամանքից օգուտ քաղելով գնում է արծուի պալատի գործերը ձեռք առնում, նրա աղջկայ էլ ձեռքը խնդրում: Հաւատարիմ բազէները գնում են թագաւորին գտնելու, իրանք էլ գերի են ընկնում:

Բայց վերջը արծին աղատուելով՝ ազատում է բազէներին, գալիս է դատապարտում ագուաւին, թեւրը փետտել է տալիս ու իրան էլ բանտարկում:

Այլաբանութիւնը անբնական է թւում:

78. Բարեկամական զոհեր Ֆր. Հոֆմանի, Թարգմ. Նիկ. Լալայեանցի, 1876. 157 փոքրադիր էր.

Ջէկն ու Ջոնը իրար մի քանի անգամ մահից, գերութիւն նից փրկում են: Ջոնը մինչև անգամ գտնում է կորած պապին, որ նրա ծնողներին թշուառացնողն էր հղել:

Ձգձգուած, շինծու գործողութեան նկարագրութիւններ շատ կան:

Ուր որ հարկաւոր է խորասուզուել տպաւորութիւն գործելու համար՝ թեթեւ է անցնում հեղինակը:

79. Բարեկամներ Մմիւրնովայի, նուէր մանուկներին— Թարգմ. Լուսերէնից: Թֆլս. 1899. 24 մեծադ. էր. գինը 7 կոպէկ:

Քաղաքացի փչացաց մանուկը ամառանոցում ընկերանում է մի բարի մանկան, շարունակ նրան նեղում է և մի անգամ էլ նրա կօշիկները պահելով նրա հիւանդութեան պատճառ է լինում, վերջը զղջում է:

Առանձին արժէք չունի:

Այս գրուածքին կից է, «Դողութիւն է արել» գրուածքը: Մի աշակերտուհի, արեւցող հօր աղջիկ, դասարանում հաց է գողանում, աշակերտները հալածում են նրան ու պահանջում դուրս անել. բայց երբ որ լսում են թէ նրանք տանը հաց չունեն, խղճահարում են:

Միևնոյն արժէքի գրուածք է:

80. Դառնուկ եւ Լուսատտիկ Շմիդտի, Թարգմ. Ն. Ի. Թ. հ. հ. ք. 1882. գինը 25 կոպ.

Առաջին գրուածքում նկարագրում են մի աղքատ ու մի հարուստ ընտանիքի բարեկամական յարաբերութիւնները: Սկզբում երկուսն էլ անբաղդ են հղել, ապա երկուսն էլ երջանկացել:

Միջակ բան է:

Միւս գրուածքում որք ընտանիքը նկարագրուում է թշուառութեան ետին աստիճանի մասնուած. և անխիղճ պարտատէրերի ճիրաններից ազատուում է շնորհիւ պատահականութեան:

Նախորդից աւելի յանձնարարելի է:

81. Գաղթականներ: Հայ մանուկներին նոր տարուայ նուէր. փոխադր. Յակ. Ղազարեանցի, Թֆլւ. 1964. 23 միջակ եր. գինը 10 կոպ.

Իբրև «մանկական բեմ» կամ թատրոնական դրուածք՝ առանձին արժէք չունի, բայց մանուկների վրայ տպաւորութիւն կը գործէ քոյր ու եղբօր գթասիրտ վերաբերմունքը գաղթականներին, որոնց տալիս են իրանց բոլոր խնայողութիւնը:

82. Երկու եղբայր Տիկ. Մօնգօմերիի, վէպիկ. Թարգմ. Պ. Պ. Թֆլւ, 1895. 236 միջակ եր. գինը 60 կոպ.

Երկու եղբայրներից մէկը շատ կամակոր է լինում, սովորական երեխայական չարութիւններ է անում, հօրից չէ սիրում անհնազանդութեան պատճառով: Մի անգամ էլ ծառին ելնելով լիճը ընկնում, հիւանդանում, մեռնում է:

Մի անհամ ձգձգուած անխորհուրդ բան է. չգիտես ծնողներին թէ՛ չար տղաներին խրատելու համար է գրուած:

83. Երկու եղբայր վերոյիշեալ չինական առասպելներից:

Մի մանդարին երկու որդի ունէր. մէկը արտաքուստ տգեղ, ներքուստ բարի, ազնիւ ու անձնուէր, իսկ միւսը՝ ընդհակառակը: Առաջինին եղբօր հետ ծնողներն էլ չէին սիրում: Չար եղբայրն էլ այդ հանգամանքից օգուտ քաղելով՝ ինչ մեղադրանք ասես, բարդում էր խեղճի վրայ, մինչև անգամ լաւութեան տեղն էլ վատութիւն էր անում: Այնուհետև երբ վատը պետական գանձապահ դառաւ, իսկ բարին հաշուապահ, առաջին գումարներ վատնելով եղբօրը մահուան դատապարտել տուեց, յետոյ խնդրեց որ միայն աքսորեն: Խեղճը թշուառացաւ, բայց վատ եղբօրը չանիծեց, վերջն էլ՝ տասը տարի անցնելուց յետոյ՝ նրան մահից ազատեց: Վերջապէս ամեն դաշնիք բացուեց, վատը վանք մտաւ:

Վեհանձնութեան հիանալի օրինակ է ներկայացնում այս սիրուն գրուածքը:

84. Զինուոր Յակոբ Հոֆմանի, Թարգմ. Տ. Կոստանեանցի, 1897. 24 եր. գինը 7 կոպ.

Մի զինուոր պատերազմի դաշտից իր տնեցոց գրում է թէ գետնախնձորի շատ է կարօտել: Նրա տասներեք տարեկան որդին տեսնելով որ մայրը թոյլ չէ տալիս, գաղտուկ

մի պարկ լցնում է գետնախնձորներով ու հարիւրաւոր վերստեր կտրելով հասնում է հօր բանակատեղը: Զօրապետը հիանալով այս գեղեցիկ անձնուիրութեան վրայ՝ թէ որդուն է վարձատրում և թի հօրը: Վերջը այս «Զինուոր Թակորը» գնդապետ է դառնում:

Մի աշխոյժ ու տպաւորիչ պատմուածք է Հոֆմանի այս երկը:

85. Ընտանիքի յոյսը Աննենսկայի, Թանգմ. օր. Մ. Յ. Թֆլս, Հ. հ. Ը. 1892. գինը 10 կոպ.

Մի ամբողջ խեղճ ընտանիք գերի է դառնում ու զոհւում 15 տարեկան դստեր կամայականութեանցը: Բայց ինչո՞ւ միւս զաւակները այդպիսի զրկանքներ կրէին մէկի հաճոյքների համար:

Ի՞նչ է ուզում ասել հեղինակը, պարզ չէ:

86. Թաւամազ մեղու Աւենարիուսի, Թարգմ. օր. Ն. Տէր Մարկոսեանի, Թ. Հ. հ. Ը. 1879 (սպառ), գինը 40 կոպ.

Հետաքրքրական ձևով նկարագրուած է մեղուների կեանքը:

87. Թռչնորս, պատմութիւն երեխաների համար: Գործ ֆր. Հոֆմանի. Թարգմ. Արշալոյսի, Թֆլս, 1877.

Այս պատմուածքն էլ գրուած է Հոֆմանի ընդհանուր շարունով. մի կողմը առաքինութեան, աղնութեան տիպարներ, մի խօսքով՝ երկնային հրեշտակներ, միւս կողմը անընկճելի վատութիւն, ապերախութեան տիպարներ՝ հրէշներ: Խորթ մայրն ու եղբայրն ատելով ատում հալածում են խեղճ որբուկին, չնայելով սրա անյիշարութեանն ու անձնուիրութեանը: Միայն վերջը, երբ նրանք հիւանդանում, սրա խնամքին են կարօտում, զղջում են:

Գեղարուեստ չկայ, թէման էլ մաշուած ու յանձնարարելի բան չէ:

88. Թռչունների աշնանային տեղափոխութիւնը Բողդանովի, Թ. Հ. Հ. Ը. 1897. գինը 5 կոպ.

Հետաքրքրական է թռչունների կեանքի այս արկածալից ու վրտանգաւոր օրերի նկարագրութիւնը:

89. Թռչունների հովանաւորութիւնը տես № 46.

90. Ժլատ Սկրուջը (ծննդեան վէպ): Զ. Դիկկէնսկի երկի համառօտութիւնն է, Թարգմ. Ն. Զիգեանհանցի. Թֆլս, 1897. փոքրադիր 40 էր. գինը 15 կոպ.

Այս համառօտութեան տպաւորութիւնը աղօտ է, Թարգմանական լեզուն էլ թերակատար:

91. Իլիական Հովնորոսի, Թարգմ. Գ. Վարդանեանի, Թֆլս. 1886. գինը 1 ռուբ.

Արձակ ու ազատ փոխադրութիւն է: Որովհետեւ իմ «գեոհանսների ազատ ընթերցանութիւնը» գրուածքում մանրամասն խօսել եմ փոխադրութեան կերպերի մասին և օրինակ առել նաեւ Իլիականը, մասնաւորապէս հետաքրքրուողներին մատնացոյց եմ անում այդ հատուածը: Այստեղ միայն ափսոսանքս կարող եմ արտայայտել, որ բազմաթիւ դժուար թարգմանական բառերը դժուարացնում են պատանիներին այս ընտիր գրուածքի ընթերցումը:

92. Իմաստուն խորհրդատու: Տեղեկութիւններ տես № 75.

Զինական Շան թագաւորը հասարակ երկրագործի վիճակից այդ աստիճանին է հասել շնորհիւ իր բարեմասնութիւնների: Նա իր առաջին Իու նախարարի հետ հիանալի կերպով կառավարում է երկիրը: Մի օր թագաւորը ուղեւորվ փորձել իրան շրջապատողների հոգիները՝ դիտմամբ մեղադրանքի է ենթարկում իր հաւատարիմ Իու նախարարին և թնչ է տեսնում. 100 ից 4-ը հազիւ են համարձակում անմեղին պաշտպանել, մինչև անգամ նրա բարեկամները զրպարտում են, օգուտ բաղելու համար: Դատաւորը ծանրագոյն դատաւճիռ է կարդում և ապա միայն գաղտնիքը բացւում է և թագաւորը ամեն մէկի հետ վարւում է, ըստ արժանոյն, Իուին իր գահն է տալիս:

Հիանալի է տպաւորութիւնը:

93. Ինչ է խօսում՝ սենեակը Աւենարիուսի, Թարգմ. օր. Յարութիւնեանցի: 35 միջակ էր.:

Սենեակի փայտէ, թղթէ, երկաթէ և ապակեայ առարկաները լեզու են ելնում և պատմում իրանց կրած փոփոխութիւնները, մատուցուած ծառայութիւնները:

Դէշ չէ: Թարգմանուած լեզուն անմշակ է:

94. Լեռան աղջիկը Ե. Սպիլբի, փոխադ. օր. Մ. Ս. Նուէր մանուկներին: Թֆլս. 1902, 134 էր. գինը 20 կոպ.

Ալպեան լեռներից փոքրիկ որբուկին տանում են քաղաքացու տուն մտցնում, իբրեւ ընկերուհի մի հարուստի հիւանդ փոքրիկ աղջկան: Օրիորդ վարժուհին սաստիկ աշխատում է այդ գեղջկուհու կեանքն էլ ընդունուած խիստ ձեւականութեանց ենթարկել, իսկ տանեցիք՝ ընդհակառակը: Լեռնցի աղջիկը այդ տան մէջ սովորում է ընչ կարգաւ և ապա գիւղ վերադառնալով այն տեղ է շարունակում ուսումը:

Թէև անարուեստ գրուածք չէ, սակայն դժուար թէ դեռահաս-

ների հետաքրքրութիւնը շարժէ: Սա կարելի էր խրատական գրուածք համարել դաստիարակների համար:

95. Լիր արքայ Օստրոգորսկու ժողովածուից, թարգմ. Տ. Կոստանեանցի: 1884. Թֆլւ, 42 փոքրդ. եր. գինը 5 կոպ.

Շէքսպիրի յայտնի տրագեդիայից է փոխադրուած, բայց շատ համառօտ է, տպաւորութիւնը գրուածքի պէս վայր ի վերոյ:

96. Լուսատտիկ, տես № 80

97. Մարագի տղայ կամ Երկու ախպէրացեղ, հէքիաթ Ս. Քամալեանցի: Թֆլւ, 1893. 98 մեծադր. եր. գինը 40 կոպ.

Սարագի տղէն (Ապաւէնը) աղբէրանում է թագաւորի տղի (Փափաքի) հետ, մեծ անձնուիրութեամբ նրան երջանկացնում է: Վերջն էլ Փափաքն է փոխադարձն անում:

Արկածալի, հետաքրքրական հէքիաթ է: Այս անսահման անձնուիրութեան օրինակները տպաւորիչ են:

98. Մաշակիր մանուկներ. պատմական վէպ, թարգմ. Կոստ. Մարտիրոսեանցի: Թֆլւ, 1890. փոքրադ. 64 եր. գինը 20 կոպ.

Սաչակրաց պատերազմների ժամանակներից մի տարօրինակ իրողութեան նկարագիր է: 5000 Ֆրանսացի մանուկներ մի հովիւ պատանու առաջնորդութեամբ բուռն ոգևորութեամբ ճամբայ են ընկնում Երուսաղէմը ազատելու դիտաւորութեամբ: Անհաւատալի է թւում, թէ ինչպէս ծնողների, կառավարութեան կողմից այս ցաւալի շարշաւանքը՝ արգելքի չէ հանդիպել ու բոլոր մանուկները տեղ չը հասած՝ թշուառացել են: 2000 մանուկ ծովում են խեղդուել, մնացածներն էլ հէնց Ֆրանսիայի ափերից գերեզմանների ձեռք ընկնելով՝ վաճառուում են Աֆրիկայի շահաստաններում:

99. Ծովիկնար, հէքիաթ Ս. Քամալեանցի, երորդ տպ. Թֆլւ, 1893. 92 միջակ եր. գինը 20 կոպ.

Աշխարհակալ թագաւորի Մեծեկղար որդին գնում է իր երկու եղբայրներին գտնելու, որոնք հակառակ իրանց հօր կտակին՝ մտնելով հարևան տէրութեան սահմանները՝ զոհ էին գնացել Ծովիկնար զեղեցկուհուն: Մեծեկղարը շատ արկածներից յետոյ վերջապէս տիրանում է այն զեղեցկուհուն, որ սպանել էր ահագին քանակութեամբ իշխաններ, կտրիճներ՝ իր ձեռքին նրանց անարժան համարելով: Մի կախարդ կին խաբէութեամբ փախցնում է Ծովիկնարին, բայց Մեծեկղարը աղբէրացած դեերի միջոցով նորից գտնում է իր կնոջը:

Հեղինակի առաջնակարգ հէքիաթներից է:

100. Կեանքի դպրոց Հոֆմանի Նոր մատենադարան Ժ. Թֆլս, 1897. 32 եր. գինը 10 կոպ.

Մի երես առած տղի կեանքն է նկարագրում, ցոյց տալով թէ հօր թուլութիւնը ինչպէս փչացոցեց նրան: Այս երեխան ուսումնարանումն էլ անկարգ ու անհնազանդ մնաց և երբ հայրը առաջին անգամ նրան յանդիմանեց, նա թողից Աւստրալիա փախաւ: Բարի նաւապետը նրան սաստում է առաջին օրերը, ծեծում է, բայց ցամաք ելնելով լաւ տեղ տալիս:

Ուր է «կեանքի դպրոցը»: Ուրիշ երեխաներ լինչ օրինակ պէտքէ առնեն այս մանուկից: Գրքոյկի բովանդակութիւնը նրա այս փրօն անուան բոլորովին անհամապատասխան է: Այս գրուածքից գուցէ բան սովորեն ծնողները:

101. Կենդանի՞ք է արդեօք, նուէր մանուկներին Մ. Վ. Արխանգելսկայայի. փխդր. Թֆլս, 1898. 24 մեծդր. գին...

Մի մանուկ, դեղագործի որդին, իր ընկերով համար սխալմամբ ձիու դեղն է գիւղ ուղարկում և ապա գլխի ընկնելով կայարան է վազում, որ հասնի նրան փրկէ: Բայց որովհետեւ գնացքին չէ հասնում, նա շարունակում է վազել և մեծ դժուարութիւններից յետոյ հասնում է գիւղ ընկերովը վտանգից ազատում:

Այսպիսի բան թէև կարող էր պատահել, բայց այս պատմութեանը շինծու գրութեան տպաւորութիւն է գործում:

102. Կոլումբ Ն. Տոլստոյի, Թարգմ. Փ. Վարդանեանի: Թիֆլիս 1891, միջակ եր. գինը 15 կոպ.:

Պարզ ու հետաքրքրական ձևով նկարագրութիւն է:

103. Կոլումբոսի առաջին օրերը Ա. Վալուևայի, Թարգմ. տիկ. Հ. Շահագիր, Ն. Նախիջևան, 1895, 48 եր. գինը 15 կոպ.

Հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի: Տես նախընթաց համարը:

104. Կոլումբոս եւ Ամերիկայի գիտը, հեղ ? Թարգմ. Ն. Տ. Ա. Թֆլս, 1891, Փքրդ. 94 եր. գինը...

Տես նախընթաց 102—103 համարները:

105. Կուզիկ Լիէու, տես համար 75.

Ձինական Թագաւորը շրջապատուած է խարդախ ու կեղծաւոր նախարարներով, ժողովուրդը թշուառութեան մէջ է: Գահի ու ժողովրդի երեք բարեկամները մի պարզ ձկնորս են գտնում ու տանում պալատ: Թագաւորը տեսնում է, որ սա իրա երազած մարդն է մեծ նախարարի պաշտօնի համար: Լիէուն այս աստիճանին հասնելով Թագաւորի շրջապատողների կեղծիքները բաց է անում, խիստ օրէնքներ է սահմանում: Մի

գիշեր մինչև անգամ թագաւորին պարիսպներից ներս չի թողնում օրինապահ լինելու համար: Այս բանի վրայ Լիէուէի թշնամիներն ուրախանում են, բայց հակառակն է դուրս գալիս, նա աւելի բարձրանում է իր միապետի աչքում:

Ընտիր է:

106. Հազարան բլբուլ, ֆէերա 3 արարուածով: Յարութ. Թուժանհանցի: Թֆլս, 1903, 71 փքրդ. եր. գինը 30 կոպ.:

Իսկապէս սովորական հէքիաթ է չափածոյ ձևով:

Արժէ կարգաւ:

107. Հիւանդապահ աղջիկը Գ. Մոնպասանի միւս «Վրէժ» պատկերի հետ կազմուած: Թֆլս 1896, գինը 5 կոպ.:

Այս գրուածքի նիւթերը ֆրանս-պրուսական պատերազմի ժամանակներից է առնուած: Մէկը հազուագիւտ անյիշաչարութեան կենդանի պատկեր, իսկ միւսը սարսափելի վրէժ-խընդրութեան: Շատ նպատակայարմար է եղել այս երկու գրքոյգի միասին կազմելը:

Խոր, ցնցող տպաւորութիւն են գործում:

108. Հնդու արաղաղ հէքիաթ, Ուիդի, թարգմ. ? Մոսկուա, 1886, 32 փքրդ. եր. գինը 10 կոպ.:

Հնդու աքաղաղն ու խոզը անտառ հն փախչում իրանց տիրոջ դանակից ազատելու համար: Այստեղ հաւաքուած են շատ կենդանիներ ու թռչուններ ու պատմում մարդկային անգըթութեանց մասին, որ բոլորին կերակուր են շինում: Մանաւանդ ծաղրում է հնդու աքաղաղի մեծամտութիւնը:

Այլաբանութիւն է: Դէշ չէ:

109. Հրէայ Աքները ոչինչ չէր տեսել Վիլհ. Հաուֆի: Թարգմ. օր. Շ. Տ. Ն. Թֆլս Հ. Հ. Ը. 1899, 17 փքրդ. եր. գինը 3 կոպ.:

Մարօկկոյի սուլթանի շունն ու ձին կորել էին: Երբ ճամբին կանգնած Աքներին հարցրին, սա առանց այդ կենդանիների տեսած լինելու նրանց հետքերից եզրակացրել էր թէ կորած շունն ու ձին ինչպէս կարող էին լինել: Այս բանը պատճառ բռնելով նրան սաստիկ տանջեցին ու սուգանքի ենթարկեցին, կորածների տեղը չասելու պատճառով, բայց բանից դուրս եկաւ, որ խեղճը իրօք տեսած չէ եղել:

Թէև մասամբ գուարճալի է, բայց առանձին արժէք չունի կրթական տեսակէտով:

110 Հաւատարիմ Սաւիտրի Վայտների: Թ. Հ. Հ. Ը. 1891, գինը 10 կոպ.:

Սաւիտրին թագաւորական տունը թողնելով խեղճ ճրգնաւորին է ամուսին ընտրում և մինչև անգամ նրա հետ մա-

հանալու ցանկութիւն է յայտնում: Աստուած այս չնաշխարհիկ սէրը տեսնելով՝ կենդանութիւն ու երջանկութիւն է շնորհում նրանց:

Շատ հմայիչ վիպակ է:

111. Մայրական սէր Օստրոգորսկու ժողովածուից, Թարգմ.

Տ. Կոստանեանցի: Թֆլս, 1884. 19 եր. գինը 5 կոպ.:

Մի ռուս պառաւ գեղջկուհի աղքատութիւնից հարկադրուած գնում է քաղաք խոհարարութիւն անելու, իր աղջկան էլ գիւղը տղայ պահող թողնում: Երկու տարի անցնելուց յետոյ՝ նա աղջկանը շատ է կարօտում, ձմեռ ժամանակ ճամբայ է ընկնում, մօտակայ գիւղումն էլ գիշերը չսպասելով շտապում է գիւղի ձանապարհին նա բուքից ուշաթափւում է ու մահից հազիւ ազատւում:

Տպաւորութիւնը թոյլ է:

112. Մանկական Ոտանաւորներ Ս. Դաւթեանի. Պոլիս, 1897. գինը 60 փ.:

Մի քանիսը միայն քիչ թէ շատ արժէք ունեն, իսկ ֆնացածները անձաշակ տափակ բաներ են:

113. Մեծագործութիւն, արեւելեան ականդութիւն: Թարգմ. Մ. Ալեանակի: Հեղինակ ? Ն. Նախիջևան. 1896. գինը 10 կոպ.

Որ տպաւորութիւն է գործում: Թարգմանութիւնը լաւ է, բայց դժուար բառեր կան:

114. Մրցումն Հոֆմանի: Թարգմ. Տ. Կոստանեանցի: Թֆլս. 1894. 16 եր, գինը 5 կոպ.:

Նկարչական ուսումնարանի երկու լաւագոյն աշակերտըն էլ յոյս ունէին 500 ռ. մրցանակ ստանալու: Հարուստ ընկերը աւելի յոյս ունէր, բայց նա երկար տատանուելուց յետոյ՝ իր պատկերը ցուցահանդէս չէ դնում, որպէսզի խեղճ ընկերը միջոց ունենայ Իտալիա գնալու՝ կատարելագործուելու համար: Վերջը ինքն էլ վարձատրւում է, մի հարուստ մարդ նրա պատկերը գնում է:

Տպաւորիչ է:

115. Նաւի փոքրատորը Մ. Ռոզնհայնի: Թարգմ. Յ. Լալայեանցի: Թ. Հ. Հ. Ը. 1891. գինը 15 կոպ.:

Ձանապարհորդական նկարագրութիւն է, խրատական ուղղութեամբ գրուած:

Առանձին արժէք չունի:

116. Ողիսական Հոմերոսի, Թարգմ. Փ. Վարդանեանի: Թֆլս. 1886, գինը 1 ռուբլի:

Տես № 91.

117. Ոսկի ասեղներ, հէքիաթ, թարգմ. գերմ. Գ. Աքիմ-
եանցի: 1878. 28 փոքրդ. եր.:

Մի հռչակաւոր դերձակի համբաւը լսելով խեղճ դերձակի
երեք որդիներանցից երկուսը գնում են նրա մօտը բան սովորե-
լու, բայց բաւականութեանց ետեից ընկնելով մարդ չեն դառ-
նում: Ապա գնում է երրորդը, հմուտ վարպետ է դառնում, այ-
սինքն՝ ոսկի ասեղներին տիրանում:

Տպաւորութիւն թողնում է: Լեզուն խառնուրդ է գրական
ու թիֆլիսի բարբառների:

118. Ուռննց Յովսէփը Ի. Սպիւրի, թարգմ. Ի. Յարու-
թիւնեանցի: Թֆլս. 1891. 77 եր. գին 15 կոպ.

Մի հարուստ ու աղքատ (Յովսէփ) մանուկների բարեկա-
մութիւնն է նկարագրւում: Առաջինի գառը կորչում է, գտնում
են երկրորդ ընտանիքի մանուկները, տիրոջը վերադարձնելով
վարձատրւում են: Աւելի մանրամասն նկարագրուած է գառն
կորցնող Լիսայի (աղջկայ) խղճահարութիւնը մինչև ծնողներին
խոստովանուիլը:

Մանկական աշխարհայեացքը պարզօրէն նկարագրուած է:
Ընտիր է:

119. Որբ, նուէր ընթերցասէլ մանուկներին: Թարգմ. Ան.
Թֆլ. 1897. 14 փոքրդ. եր. գինը 6 կոպ.:

Անպաշտպան մնացած որբի տանջանքներն է նկարագրում,
բայց այնպէս անբնական, անմշակ կերպով, այնքան անվարժ
ձեռքով է թարգմանուած ու անխնամ տպուած այս գիրքը, որ
«ընթերցասէլ» մանուկները կարող էին առանց այդ «նուէրին»
էլ «եօլա գնալ», թող հաւատացած լինեն այդպիսի նուիրատու-
ները:

120. Պառաւ ծիտը Դ. Մաին-Սիբիրեակի, թարգմ. Եղի-
սաբէթ Սարգսեանի: Թֆլս, 1900. Հ. Հ. Ը.:

Պառաւ ծիտի աներեսութիւնն է նկարագրւում: Նա այս-
վատ յատկութեանց համար էլ պատժւում է անբան մնա-
լով ու վերջը սատկելով:

Վատ չէ:

121. Ռոստամ եւ Ջոհրաբ, Թարգմ. Գ. Վարդանեանի:
Պատկերազարդ. 1889, գինը 20 կոպ.:

Ընտիր է:

122. Ռոստոմ եւ Սոհրաբ թարգմ. Ս. Գիւլզադեանցի:
1893. գինը 60 կոպ.:

Ծանր ոտանաւորով է թարգմանուած: Իբրև բառացի
թարգմանութիւն աւելի յանձնարարելի է հասակաւորներին:

123 Ռոստոմ հւ Սալման: Գ. Բալասանեանցի: Թֆլս.
1896. գինը 25 կ.:

Մեր հեղինակների պօէմաներից կազմուած կոմպիլիացիա է: Տպաւորութիւն գործում է:

124. Սասունցի Դաւիթ հիւսեց պ. Ճաղարբէկեան, գինը 20 կոպ.

Բովանդակութիւնը վերաբերում է մասամբ Առիւծաձև Մհերին, մեծ մասը Դաւթին, վերջը Մհերին, որ անէծք է առնում հօրից անմահ մնալու և ժառանգ չունենալու:

Կարեկի է տալ դեռահասներին, միայն թէ Ձէնով-Հոնանի կնոջ վաւաշտութեան վերաբերեալ մի քանի տողերը խոտելի են:

125. Սասունցի Դաւիթ, պօէմ Յովհ. Թումանեանի, հրատ. Ս. Լիսիցեանի և ընկ. Ն 1 Թֆլս 1904, փոքրադ. 40 եր. գինը 15 կոպ.:

Յատկապէս Դաւիթի քաջագործութեանց նուիրուած մի սիրուն պօէմա է:

Շատ արժէ կարդալ:

126. Վարդ Ռէսլին Ի. Սպերիի, Թարգմ. Ի. Յարութիւնեանցի. Թ. Հ. Հ. Ը. գինը 10 կոպ.:

Մանկական գեղեցիկ յարաբերութեանց սիրուն նկարագրութիւն է:

127. Վարսենիկ հեղ. (?), Թարգմ. օր. Ն. Յարութիւնեանցի, Երևան, 1881, 36 միջակ եր.:

Փոքրիկ քոյրիկը մեծ անձնազոհութեամբ անտառում փրկում է իր աւելի փոքր եղբօրն ու քրոջը:

Տպաւորութիւն թողնում է:

128. Վրէժ, տես, Ն 107

129. Տիրուցի աղջիկ Օստրոգորսկու ժողովածուից: Թարգմ. Տ. Կոստանեանցի: Թֆլս, 1894, 7 եր. մի այլ գրուածքի հետ գինը 7 կոպ.:

Այս աղջիկը մանուկ հասակից Շուէյցարիա է գնացած լինում ծառայութեան մտած, այնպէս որ իր հայրենի Բրեզնէց քաղաքը նա արդէն մոռացած է լինում: Բայց երբ լսում է, որ շուէյցարացիք վրայ են տալու այդ քաղաքին ու կործանելու, գիշերով փախչում է իր հայրենի քաղաքը: Ժողովուրդը մինչև հիմա էլ ամեն օր ժամը 12-ին յիշում է նրան, այն ժամուան երբ այս հայրենասէր աղջիկը սպառնացող վտանգի մասին լուր էր հասցրուած եղել: Նրան միշտ յիշում է գիշերապահը, որ 12-րդ ժամի անդ նրա անունն է տալիս:

Արժէ կարդալ, գեղեցիկ տպաւորութիւն կը գործէ:

130. Տորք-Անգեղ եւ Հայկանուշ-Գեղեցիկ Ղ. Աղայեանցի Ալեքսանդրով 1903, 33 եր. գինը 5 կոպ.:

Մեր հազուագիւտ ընտիր գիւցաղներգութիւններից մէկն է: Թէ նահապետական կեանքի սիրուն կողմերը և թէ մեր «Սասմայ ծուբի» գիւցաղնական ազնիւ ոգին արտաիայլում է Տորքից ու Հայկանուշից և սրանց չըջապատող լեռնականների կեանքից:

Տպաւորութիւնը հիանալի է:

131. Փշրանք I. Կ. Կ. Մելիք Շահնազարեանցի 1888, երջանկութեան ու թշուառութեան սիրուն ու գրաւիչ մանրիկ հակապատկերներ են:

132. Փորքիկ Մէգը եւ Նրա մանուկները, գործ տիկ. Ստրետտօնի, Թարգմ. Դարեոս Սահակեանցի, Թֆլս. 1877 96 միջակ եր. գինը 25 կոպ.:

Մէգի նաւաստի հայրը հեռու աշխարհում հիւանդանում է ու շատ ուշանում, մայրը մեռնում է: Երկու որդուկներ՝ մի մանչիկ-բոյրիկ ու մի փոքր եղբայր՝ մնում այս տասը տարեկան աղջկան ապովը: Բայց Մէգը չի վհատում, յոյսը Աստծու վրայ դնելով՝ պահպանում է փոքրիկներին, իսկ երբ դրամը հասնում է, սկսում է իրանց ունեցած չունեցածը գրաւ դնել: Ապա բարի մարդիկ քիչ օգնում են: Մի փչացած դրացի աղջիկ, որ փախած էր մօր մօտից ու անբարոյական կեանք էր վարում, մտնելով այս անպաշտպան մանուկների շրջանը, այնպէս զգացւում է նրանց միամիտ կրօնական զգացմունքներից, Աստծու վրայ դրած անասան յոյսից, սր հետզհետէ ուղղւում է, մտնում է նրանց դրութիւնը և օգնում: Բայց մի անգամ նա մանուկներին հետը զբօսանքի տարած լինելով Մէգի բացակայութեանը՝ հարթում է, և փոքրիկներին անխնամ թողնելով մրսեցնում է նրանց: Մանկիկի մահուանը պատճառ է լինում, իսկ Ռորէնի՝ հիւանդութեան: Վերջը այս փչացած աղջկայ մայրը գտնում է նրան Մէգի շնորհիւ, վերջինիս հայրն էլ վերադառնում է և բոլորը ազատւում են նեղութիւնից:

Մանաւանդ Մէգի միամիտ արտայայտութիւնները ու վերբերմունքը հիանալի տպաւորութիւն է գործում:

133. Բար սիրտ Վիւհ. Հուի, Թարգմ. օր. Շ. Տ. Հ. Թ. Հ. Հ. Ը. 1899. 112 փորդ. եր. գինը 25 կոպ.:

Ածխագործ Պետրոս Մունկը ընկնում է չար ու բարի ոգիներ՝ Միխէլի և Թզուկի ձեռքը: Նա Թզուկին չլսելով Միխէլից քար սիրտ է ստանում իրենի տեղ, անխիղճ մարդ դառնում ու թշուառանում է: Վերջը Թզուկը նրան նորից երջան-

կացնում է, սովորեցնելով թէ ինչպէս պէտք է յետ առնել կենդանի բարի սիրտը: Հէքիաթի ձևովընտիր գրուածք է:

134. Զրիստոնեայ ընտանիք: Հեղ (?). Թարգմ. գերմ. Աղ. տէր Մարուպեանցի: Երևան, 1876. 34 փոքրդ. եր.

Շապուհիայի Թագաւորը հրամայում է քրիստոնեայ Տիտոսին ընտանիքով կոապաշտութիւն ընդունել, բայց նա չի համաձայնում՝ չնայելով, սարսափելի սպառնալիքներին: Այն ժամանակ Թագաւորը հրամայում է իրար ետևից՝ երեք օր նրա երեք զաւակներին, որոնք ծնողների օրինակներին հետևելով արիասրտութեամբ մարտիրոսութեան են դիմում: Թագաւորը նրանց անասան հաւատը տեսնելով՝ ձեռք չի տալիս, պահում է ու վերջը զարմացած հօրը կենդանի մնացած զաւակներին. ցոյց տալով՝ նրան վարձատրում է:

Թէև մանուկների բռնած դիրքը կարող էր անհաւատալի թուալ ընթերցողներին, սակայն ընդհանրապէս լաւ գրքոյկ է:

12—14 տարեկանների համար:

135 Անմէղի տուպրակը, արեւելեան զրոյց: Թարգմ. Ե. Լալանեանցի: 1881, գինը 10 կոպ.

Տուպրակի մէջ հաւաքած զանազան պիտանի ու անպէտք իրերը նմանեցնում է նոյն օրինակ գիտութեանց:

Լաւ այլաբանութիւն է:

136. Աստուած գիտէ արդարն ու մեղատորը, բայց դատաստանը շուտ չի պնդում: Լ. Տոլստոյի: Թարգմ. Մ. Ա. հրատ. Թ. հ. Ը. 1891. 22 միջակ եր. գինը 7 կոպ.

Մի անմեղ մարդ ուրիշի մարդասպանութեան համար Միբիբ է գնում, ծերանալուց յետոյ բանտում հանդիպում է իսկական մահապարտին, նրա խօսուածքից ճանաչում է, բայց և այնպէս նրա նեղ տեղն ընկած ժամանակը նրան բարութիւն է անում: Վերջապէս այդ մարդասպանը գնում իշխանութեանը յայտնում է բանի էութիւնը, բայց շատ ուշ, որովհետև անմեղը չազատուած մեռնում է: Շատ տալաւորիչ է:

137. Դետնափորի երեխաները Վլադ. Կօրօլենկօյի: Թարգմ. ռուս. Թ. հ. Կ. Ը. 1896. 78 միջակ եր. գինը 15 կոպ.

Դատաւորի որդին ընկերանում է մուրացիկ գետնափորի զաւակների հետ, մտնում է նրանց դրութիւնը շարունակ օգնում է նրանց հօրից պատժելու վտանգը աչքն առած: Հայրը տեղեկանալով այն ամենին, գովում, խրախուսում է նրան:

Թէև բաւականին տենդենցիօզ է, սակայն գեղարուեստական լինելով այդ կողմը այնքան էլ աչքի չէ ընկնում: